

m.
48

АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

ЧЕРКОВА МАРИНА ЮРІВНА

УДК 343.133/.135(477)

**ЗМІНА ОБВИНУВАННЯ
В КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук

Київ-2006

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Луганському державному університеті внутрішніх справ

Науковий керівник - доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України **Гончаренко Владлен Гнатович**, Академія адвокатури України, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Академії правових наук України, Заслужений юрист України, **Маляренко Василь Тимофійович**, Голова Верховного Суду України (в 2002-2006 рр.)

національна юридична академія
України імені Ярослава

Бік. 325

№ 10665#

кандидат юридичних наук, народний депутат України, Заслужений юрист України, **Вернидубов Іван Васильович**, член Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією

Провідна установа Одеська національна юридична академія, м. Одеса

Захист відбудеться 4 листопада 2006 року о 15⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.122.01 в Академії адвокатури України (01032, м. Київ, бульв. Тараса Шевченка, 27).

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Академії адвокатури України (01032, м. Київ, бульв. Тараса Шевченка, 27).

Автореферат розісланий 4 листопада 2006 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат юридичних наук, доцент

О.П. Кучинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Після набуття в 1991 р. незалежності Україна одержала нові можливості розвитку. Набуває важливого значення питання не тільки побудови в країні правової держави, а і виходу України на міжнародний рівень, вступу до Європейського Союзу. Одним з етапів розвитку України в цьому напрямі є приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародно-правових норм і стандартів. Проведення у зв'язку з цим судової реформи не може не торкнутися кримінально-процесуального законодавства, яке становить невід'ємну частину судової системи.

В світлі положень Конституції України, які визнають людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а також ставлять в основу проблему забезпечення реалізації прав громадян, особливий інтерес в кримінально-процесуальній діяльності викликають інститути притягнення особи як обвинуваченого та зміни обвинувачення у їх тісному взаємозв'язку. Проблема вдосконалення процедури зміни обвинувачення в аспекті реформ сьогодення уявляється особливо актуальною, зважаючи на те, що з моменту прийняття діючого Кримінально-процесуального кодексу України в 1961 р. до статей, що регулюють питання зміни обвинувачення, не внесено жодних змін, крім надання з 2001 р. прокурору права змінювати обвинувачення в суді в бік його обтяження.

Питання щодо процесуального порядку притягнення як обвинуваченого та особливостей зміни обвинувачення на різних стадіях кримінального процесу досліджувались такими вченими, як М.І. Бажанов, В.І. Басков, П.Д. Біленчук, Т.В. Варфоломеєва, І.В. Вернидубов, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, Л.М. Давиденко, А.Я. Дубинський, П.С. Елькінд, М.В. Жогін, В.С. Зеленецький, З.З. Зинатуллін, Л.М. Карнеєва, М.П. Карпушин, М.В. Косюта, В.І. Курляндський, О.М. Ларін, В.З. Лукашевич, П.А. Лупинська, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, Я.О. Мотовіловкер, В.Т. Нор, О.П. Рижаків, В.М. Савицький, В.О. Серєда, М.І. Сірий, В.Ф. Статкус, Ю.І. Стецовський, М.С. Строгович, Ф.Н. Фаткуллін, М.О. Чельцов, В.В. Шимановський, М.Є. Шумило та ін. Проте проблему обвинувачення і його зміни ніяк не можна вважати вичерпаною, а тому потреба її наукового аналізу залишається актуальною. Такий висновок предметно обґрунтовується наступним.

Обвинувачення – одне з найбільш важливих процесуальних явищ, механізм, що приводить в дію всю систему кримінального судочинства, оскільки з нього безпосередньо і починаються кримінально-процесуальні відношення. Однак, не зважаючи на таке важливе наукове і практичне значення інституту притягнення як обвинуваченого, в теорії кримінального процесу

немає єдиного підходу до розуміння сутності поняття „обвинувачення”, йому надається різне значення, що призводить до негативних наслідків на практиці.

Уваги і детальної розробки потребують питання про момент виникнення функції обвинувачення, а також про підстави притягнення як обвинуваченого. Останнє питання постає надто гостро у зв'язку з забезпеченням реалізації прав громадян, особливо тих, які залучаються до кримінального судочинства.

Кримінально-процесуальний закон не містить чіткої вказівки на строки, у які після порушення кримінальної справи особа повинна бути притягнута як обвинувачений, за виключенням обрання запобіжного заходу до пред'явлення обвинувачення. Тому в практичній діяльності співробітників слідчих підрозділів нерідко мають місце випадки порушення прав обвинуваченого затягуванням моменту притягнення як обвинуваченого, моменту винесення постанови про притягнення як обвинуваченого після порушення кримінальної справи, коли воно штучно відкладається до закінчення досудового слідства. Також доволі часто слідчі працюють з особою, що могла вчинити злочин, як зі свідком практично до закінчення досудового слідства.

Притягнення особи як обвинуваченого може мати місце лише за наявності доказів, що обґрунтовують пред'явлене обвинувачення (ст. 131 КПК). Разом з тим, процесуальний закон не визначає, яка сукупність доказів може бути визнана достатньою для підтвердження того, що саме притягнута до кримінальної відповідальності особа вчинила злочин. В діючому КПК також не вирішено питання про необхідність відображення підстави для прийняття даного рішення в постанові про притягнення як обвинуваченого. У зв'язку з цим виникла потреба визначення в законі загальних критеріїв, за допомогою яких в кожному конкретному випадку повинно вирішуватися питання про вид і обсяг обставин, достатніх для притягнення особи як обвинуваченого. Це тим більше важливо, оскільки подальше розслідування справи може виявити нові обставини та нові докази, що тягнуть зміну обвинувачення.

Закон у випадку зміни обвинувачення зобов'язує слідчого винести нову постанову про притягнення як обвинуваченого (ст. 141 КПК). Таке формулювання закону сприяло розповсюдженню думки про те, що наявність в одній справі кількох різноманітних постанов про притягнення як обвинуваченого може дезорієнтувати обвинуваченого і суд. Крім того, у формулювання ч. 1 ст. 141 КПК законодавець фактично називає два види модифікації обвинувачення, які можуть бути здійснені слідчим: його зміна та доповнення. Науковці йдуть тим же шляхом, називаючи в монографіях і підручниках розділи „Доповнення та зміна обвинувачення”, не відповідаючи на питання, доповнення обвинувачення є різновидом його зміни чи самостійним процесуальним інститутом?

В науковій літературі з метою вдосконалення кримінально-процесуального законодавства обґрунтовується введення так званого „спрощеного порядку зміни обвинувачення”, котрий передбачав би винесення „спеціальної” постанови, яку необхідно подати обвинуваченому в найкоротший термін, а також відмову від повторного роз’яснення прав обвинуваченого та його допиту, що вимагає ретельного критичного аналізу.

Проблеми щодо зменшення обсягу обвинувачення пов’язані здебільшого з процесуальним оформленням даного рішення слідчого, коли під час досудового слідства частина пред’явленого обвинувачення не знайшла свого підтвердження. Серед науковців та правозастосовувачів виробилося багато різних підходів до розуміння зазначених вимог закону, і тому в юридичній літературі, в наукових коментарях до Кримінально-процесуального кодексу України запропоновано кілька варіантів порядку зменшення обсягу обвинувачення, наслідком чого є неправильне розуміння та застосування статті 141 КПК слідчими, що врешті призводить до порушення прав обвинуваченого, повернення справи для додаткового розслідування з суду, затягування в часі провадження досудового слідства тощо.

Існують певні процесуальні проблеми стосовно зміни обвинувачення прокурором перед направленням справи до суду. Так, надавши державному обвинувачеві право змінити обвинувачення в суді як у бік поліпшення, так і погіршення становища підсудного, законодавець не вніс відповідні зміни до ст. 231 КПК, яка й досі забороняє прокурору під час направлення справи до суду за певних умов вносити зміни до обвинувального висновку, що призводить до застосування закону з тяжчою санкцією. Це нелогічно, оскільки закон вимагає від прокурора підтримання обвинувачення в суді на належному рівні, дозволяючи змінювати його як в бік поліпшення, та і у бік погіршення становища підсудного.

Сформульоване в стадії досудового слідства обвинувачення не є остаточним, і питання про нове обвинувачення може постати в процесі судового слідства. В юридичній літературі певний час домінувала точка зору, що у випадку, коли нове обвинувачення тісно пов’язане з початковим, суду належить обов’язково повертати справу на додаткове розслідування, бо засудження підсудного за більш тяжкий злочин водночас з засудженням за обвинуваченням, зазначеним у обвинувальному висновку, вважалося порушенням права обвинуваченого на захист і перешкодою повному дослідженню обставин справи. Як правило, і судова практика не допускає засудження підсудного в тому ж судовому засіданні за новий виявлений злочин. Вважається, що стосовно нового виявленого злочину повинно бути проведено ретельне розслідування, для того щоб суд міг правильно вирішити справу. Але можливість провадження цього розслідування в ході судового

слідства не виключена законом, і воно повинно бути сприйняте судовою практикою.

Перші кроки на цьому шляху зроблено законодавцем в 2001 р., коли в ст. 277 КПК були внесені зміни, відповідно до яких зміна обвинувачення в суді стала можливою як у бік його пом'якшення, так і у бік обтяження, але за певних умов - коли цим не порушуються правила про обов'язкове проведення досудового слідства або про підсудність.

Аналіз змісту ст. 277 КПК України дозволяє також дійти висновку про те, що обмежень щодо зміни прокурором обвинувачення в бік його пом'якшення немає аж до часткової або повної відмови прокурора від нього. Питання часткової та повної відмови прокурора від підтримання обвинувачення в суді повинно розглядатися в контексті даного дослідження, бо є наслідком такого різновиду зміни обвинувачення в суді, як зменшення обсягу обвинувачення внаслідок непідтвердження будь-якої його частини. Крім того, після відмови прокурора від підтримання обвинувачення, воно не обов'язково перестає існувати, бо закон надає право продовжувати підтримувати обвинувачення потерпілому. У зв'язку з цим для нас становить інтерес і розглядатиметься питання процесуальних прав і фактичних можливостей потерпілого підтримувати обвинувачення після відмови прокурора.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з планами науково-дослідницьких робіт кафедри кримінального процесу та правосуддя Луганського державного університету внутрішніх справ і є складовою частиною „Комплексної програми профілактики злочинності на 2000-2005 рр.“, затвердженої Указом Президента України №3176/2000 від 25 грудня 2000 р., Указу Президента України №143/2002 від 18 лютого 2002 р. „Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян“, Наказу МВС України №356 від 11 травня 2001 р. „Про затвердження Програми розвитку системи відомчої освіти і вузівської науки на період з 2001 до 2005 рр.“, Наказу МВС України №635 від 30 червня 2002 р. „Про заходи щодо організації проведення науково-дослідницьких робіт та впровадження їх результатів у практичну діяльність органів внутрішніх справ України”.

Мета і завдання дослідження. Головною метою дисертаційного дослідження є теоретичне узагальнення проблем зміни обвинувачення, а також сприяння розробці науково обґрунтованих положень і рекомендацій щодо вдосконалення порядку зміни обвинувачення в ракурсі захисту прав громадян, які притягуються як обвинувачені.

Дисертаційне дослідження має теоретико-прикладний характер і відповідно до поставленої мети спрямовується на вирішення наступних завдань:

- виявлення та вдосконалення характерних особливостей законодавчої (кримінально-процесуальної) регламентації підстав притягнення як обвинуваченого та зміни обвинувачення на досудових стадіях та в суді першої інстанції;
- з'ясування суті, загальної характеристики та співвідношення таких понять як „підстави притягнення до кримінальної відповідальності” та „підстави притягнення як обвинуваченого”, „зміна обвинувачення” та „перекваліфікація на іншу статтю КК”, „підстави зміни обвинувачення” та „підстави закриття кримінальної справи” в кримінальному процесі;
- аналіз змін діючого законодавства в питаннях зміни обвинувачення на досудовому слідстві і в суді та визначення місця даного інституту в кримінальному процесі;
- узагальнення практики зміни обвинувачення на досудовому слідстві і в суді;
- внесення пропозицій до КПК України щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства у сфері досліджених питань.

Об'єктом дисертаційного дослідження є інститут зміни обвинувачення в кримінально-процесуальному праві України. *Предмет дослідження* – кримінально-процесуальні норми вітчизняного законодавства, що регулюють підстави, умови і порядок зміни обвинувачення, а також практична діяльність слідчих, прокурорів і суддів щодо забезпечення законності і обґрунтованості притягнення як обвинуваченого та зміни обвинувачення в аспекті дотримання прав і інтересів обвинуваченого.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації виступає сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Для конкретного аналізу інституту зміни обвинувачення, дослідження сутності підстав, умов і порядку зміни обвинувачення на досудовому слідстві і в суді першої інстанції дисертантом використовувався логіко-правовий метод. Завдяки порівняльно-правовому методу визначено рівень розвинутості кримінально-процесуального законодавства, що регулює питання зміни обвинувачення, та накреслено шляхи його удосконалення. Метод системно-структурного аналізу використовувався при вивченні правозастосовчої слідчої та судової практики. За допомогою соціологічного та статистичного методів проводилося анкетне опитування слідчих ОВС, прокуратури та помічників прокурорів Луганської області щодо проблеми вдосконалення процедури зміни обвинувачення на досудовому слідстві і в суді першої інстанції.

Нормативно-правовою базою дослідження є Конституція України, міжнародно-правові нормативні акти, кримінально-процесуальне законодавство

України та інших держав, проекти Кримінально-процесуального кодексу України. Теоретичну основу дисертації становлять праці вітчизняних та зарубіжних вчених, сучасні наукові розробки в галузі кримінального процесу.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять: а) результати узагальнення 310 кримінальних справ та наглядових проваджень, розглянутих місцевими судами у 2001-2005 рр.; б) результати анкетування 280 слідчих ОВС, прокуратури та помічників прокурорів Луганської області. Використано аналітичні та статистичні матеріали Верховного Суду України, органів прокуратури та МВС України, власний досвід дисертанта, набутий під час роботи у слідчих підрозділах УМВС України в Луганській області.

Наукова новизна отриманих результатів дисертації полягає в тому, що автором, з урахуванням сучасних досягнень правової науки проведено комплексне дослідження проблеми зміни обвинувачення в стадіях досудового слідства, попереднього розгляду справи суддею та судового розгляду, зроблено аналіз розвитку законодавства з цього питання, проаналізовано та внесено пропозиції щодо вдосконалення законодавства, яке регулює вказаний інститут, запропонована удосконалена, економна модель кримінального судочинства, яка виключає процесуальний інститут додаткового розслідування при зміні обвинувачення в суді першої інстанції.

За результатами дослідження сформульовано ряд положень, висновків і пропозицій, що містять наукову новизну і виносяться на захист, зокрема:

- уточнено зміст та значення інституту зміни обвинувачення на досудовому слідстві і в суді першої інстанції;
- запропоновано нову систему підстав зміни обвинувачення, визначено співвідношення понять „зміна обвинувачення” та „доповнення обвинувачення”;
- запропоновано рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства з метою чіткого відокремлення зазначених понять та більш конкретної регламентації процесуального порядку зміни обвинувачення в стадії досудового слідства;
- наведено аргументи відносно неможливості включення до національного законодавства через порушення прав людини спрощеного порядку зміни обвинувачення, що виключає винесення та пред’явлення нової постанови про притягнення як обвинуваченого і допит останнього;
- запропоновано нову форму постанови про притягнення як обвинуваченого у випадку зміни обвинувачення на досудовому слідстві;
- запропоновано удосконалену процедуру зміни обвинувачення в суді першої інстанції, яка виключає направлення справи на додаткове розслідування;
- обґрунтовано необхідність законодавчого розширення процесуальних прав потерпілого у випадку підтримання ним обвинувачення в суді після відмови прокурора від обвинувачення.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані і аргументовані в дисертації теоретичні положення вносять певний вклад у розвиток науки кримінального процесу і можуть бути використані під час розробки нового і вдосконалення чинного кримінально-процесуального кодексу України; в практичній діяльності слідчих, прокурорів, суддів; у навчальному процесі під час вивчення курсу кримінального процесу та спецкурсів, для підготовки науково-практичних посібників, методичних вказівок.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального процесу та правосуддя Луганського державного університету внутрішніх справ, основні висновки оприлюднені при обговоренні нового кримінально-процесуального законодавства на Всеукраїнській науково-практичній конференції „Питання реформування кримінального судочинства України” (25 листопада 2005 р., м. Донецьк); на Міжнародній науковій конференції молодих вчених „Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку” (17-18 березня 2006р., м. Луцьк).

Публікації. Основні положення і висновки дослідження викладені в семи публікаціях: п'яти наукових статтях, чотири з яких опубліковано у фахових виданнях, а також у двох тезах наукових доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою та завданням дослідження, відповідає логіці наукового пошуку та вимогам ВАК України і складається зі вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 228 сторінок, з яких основний текст – 163 сторінки, список використаних джерел – 17 сторінок (208 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність, визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, характеризується новизна отриманих результатів і їх практичне значення, методологічні та теоретичні основи, формулюються основні положення, які виносяться на захист, подаються дані про апробацію результатів дисертаційної роботи.

Перший розділ „Інститут притягнення як обвинуваченого в кримінально-процесуальному праві України” складається з трьох підрозділів, в яких досліджується сутність і специфіка інституту обвинувачення, підстави і процесуальний порядок притягнення як обвинуваченого, процесуальний порядок і види зміни обвинувачення в кримінальному процесі.

У підрозділі 1.1. „Підстави притягнення як обвинуваченого і визначення їх достатності” проаналізовано наявні в теорії кримінального процесу погляди науковців на сутність обвинувачення, його види, структуру, визначення поняття „підстав, достатніх для притягнення як обвинуваченого”.

З урахуванням існуючих в кримінально-процесуальній теорії протилежних точок зору на поняття „обвинувачення” (Л.Б. Алексєєвої, С.І. Гірько, П.М. Давидова, П.С.Елькінд, О.Б.Семухіної, М.С. Строговича, Г.П. Хімічевої), воно розглядається як одна з функцій кримінального процесу поряд із захистом та вирішенням справи по суті. Полемізуючи з рядом вчених-процесуалістів щодо моменту виникнення даної функції, дисертант наводить аргументи на підтримку обґрунтованості тієї позиції, що функція обвинувачення виникає ще до затримання особи за підозрою у вчиненні злочину і застосування до неї запобіжного заходу, та до прийняття рішення про притягнення її як обвинуваченого, а саме - з моменту порушення кримінальної справи, як публічна реакція держави в особі уповноважених органів на факт виявлення ознак злочину (В.Г. Гончаренко, Р.І. Назаренко).

Підтримується та набуває подальшого розвитку позиція тих науковців, які виділяють структурні елементи обвинувачення - фабулу обвинувачення, його юридичне формулювання та правову кваліфікацію (Я.С. Аврах, З.З. Зинатулін, О.Р. Михайленко, Ф.Н. Фаткуллін), а також автором наводиться визначення такої правової категорії як обсяг обвинувачення, під яким розуміється сукупність інкримінованих особі злочинів (основних складів) із зазначенням їх кваліфікації, а також обставин, що обтяжують або пом'якшують покарання.

На основі аналізу існуючих поглядів на достатність підстав для прийняття рішення про притягнення як обвинуваченого робиться висновок, що це рішення повинно базуватися не на простій сукупності доказів, а на їх системі, під якою слід розуміти внутрішню несуперечність множинності взаємопов'язаних складових, оскільки наявність лише окремих доказів, не узгоджених між собою, ускладнює прийняття рішення про притягнення як обвинуваченого. Підстави для прийняття цього рішення, на думку автора, необхідно відобразити в постанові про притягнення як обвинуваченого.

Достатність доказів для притягнення особи як обвинуваченого визначається як вірогідні відомості, зібрані, перевірені і оцінені слідчим у встановленому законом порядку, які в своїй сукупності приводять до єдиного висновку на даний момент розслідування про те, що певна особа вчинила злочин і не підлягає звільненню від кримінальної відповідальності за нього. Дане визначення пропонується законодавчо закріпити в ст. 131 КПК України, одночасно замінивши назву зазначеної статті „Притягнення як обвинуваченого” на „Підстава притягнення як обвинуваченого”.

У підрозділі 1.2. „Особливості процесуального порядку пред’явлення обвинувачення” розглядаються питання щодо строків притягнення як обвинуваченого після порушення кримінальної справи та дотримання процесуальних прав особи, яка притягується до кримінальної відповідальності. Зазначається, що визначення моменту притягнення особи як обвинуваченого, моменту винесення постанови про притягнення як обвинуваченого відносно моменту порушення кримінальної справи набуває важливого значення для вирішення питання забезпечення реалізації прав обвинуваченого, оскільки найчастіше випадки порушення прав обвинуваченого, зокрема права на захист, трапляються саме при вирішенні зазначених питань.

Аналіз стану наукових розробок щодо питання своєчасності пред’явлення обвинувачення (Ю.С. Андреев, А.Ф. Коні, О.Р. Михайленко, Є.О. Письменський, О.П. Рижаків, Ю.І. Стецовський, С.Б. Фомін), дає підстави для висновку, що ці строки, крім максимально допустимих для провадження досудового слідства, встановити неможливо, оскільки у кожній конкретній справі питання про коло необхідних слідчих дій вирішується по-різному. У зв’язку з цим обґрунтовується пропозиція доповнити ст. 131 КПК вказівкою, які саме обставини скоєного злочину повинні бути доведені в першу чергу для своєчасного пред’явлення обвинувачення, з урахуванням положень ст. 64 КПК про обставини, що підлягають доказуванню в кримінальній справі.

Досліджуючи питання про дотримання прав особи, яка притягується як обвинувачений, дисертант підтримує позицію вчених (В.Т. Маляренко, П.С. Прилуцького) про недопустимість штучного затягування моменту притягнення як обвинуваченого і провадження слідчих дій з „потенційним обвинуваченим” в статусі свідка. Як варіант вирішення зазначеної проблеми пропонується доповнити ст. 82 КПК „Протоколи слідчих і судових дій та інші носії інформації щодо цих дій” частиною другою, в якій зазначити, що у випадках, коли за наявності достатніх доказів вчинення певною особою злочину, слідчі дії проводилися за участі даної особи в статусі свідка, протоколи цих слідчих дій не можуть визнаватися джерелом доказів і прийматися до уваги в суді.

У підрозділі 1.3. „Сутність і види зміни обвинувачення” досліджується система підстав, види та процедура зміни обвинувачення в кримінальному процесі.

На підставі узагальнення теоретичних розробок про систему підстав зміни обвинувачення (М.І. Бажанов, П.Д. Біленчук, Ю.М. Грошевий, Л.М. Карнєєва, Р.Х. Якупов) запропонована і обґрунтована система підстав зміни обвинувачення, яка базується на такому критерії, як обсяг обвинувачення, та його складових – фабулі і формулі обвинувачення. На основі цих критеріїв всі підстави зміни обвинувачення об’єднуються в наступні групи: 1) підстави, що

тягнуть збільшення обсягу обвинувачення; 2) підстави, що тягнуть зменшення обсягу обвинувачення; 3) підстави зміни суті (формули) обвинувачення.

Автор не погоджується з думкою окремих науковців (А.Я. Дубинського, Л.М. Карнєвої, В.А. Сербулова) про те, що наявність в одній справі кількох різноманітних постанов про притягнення як обвинуваченого може дезорієнтувати обвинуваченого і суд. З метою уникнути невизначеності через наявність в одній справі кількох різних постанов про притягнення як обвинуваченого пропонується вдосконалити форму постанови про притягнення як обвинуваченого, включивши в текст цієї постанови пункт, згідно з яким з моменту винесення постанови про нове обвинувачення постановою про попереднє обвинувачення скасовується.

Другий розділ „Зміна обвинувачення на досудовому слідстві” складається з чотирьох підрозділів. У ньому з урахуванням результатів попередніх етапів дослідження розглядаються питання щодо підстав та процесуального порядку кожного з різновидів зміни обвинувачення в стадії досудового слідства.

У підрозділі 2.1. „Підстави і процедура збільшення обсягу обвинувачення на досудовому слідстві” в результаті аналізу існуючих точок зору на сутність доповнення обвинувачення (М.І. Бажанова, А.Я. Дубинського, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, О.П. Рижакова, В.А. Сербулова, В.П. Шибіки) та законодавчої регламентації даного питання заперечується необхідність відокремлення доповнення обвинувачення від зміни обвинувачення з мотивів погіршення становища обвинуваченого і порушення його право на захист, та доводиться, що доповнення обвинувачення не є самостійним процесуальним інститутом, і його треба розглядати як один з рівнозначних видів зміни обвинувачення. З метою одноманітного розуміння сутності даного виду зміни обвинувачення пропонується замість терміна „доповнення обвинувачення” вживати термін „зміна обсягу обвинувачення в бік його збільшення”, та закріпити його в назві і тексті ст. 141 КПК.

Приймаючи за основний критерій обсяг обвинувачення, його фабулу і формулу, досліджується та формулюється система підстав доповнення обвинувачення, яку пропонується закріпити в ст. 141 КПК.

Аналіз висловлених в юридичній літературі точок зору щодо процесуального порядку доповнення обвинувачення та слідчої практики дозволяє зробити висновок про обов'язковість повторного роз'яснення прав обвинуваченому та його повторного допиту при пред'явленні нового, доповненого обвинувачення. З урахуванням результатів дослідження питання сутності та процедури зміни обвинувачення запропонована нова редакція частини статті 141 КПК щодо доповнення обвинувачення на досудовому слідстві, а саме:

„Зміна обсягу обвинувачення в бік його збільшення має місце в разі включення до нього будь-яких нових фактів, виявлених після пред’явлення обвинувачення, що тягне зміну тільки фабули обвинувачення, або зміну і фабули і кваліфікації інкримінованого діяння, а саме: вчинення обвинуваченим іншого злочину крім інкримінованого; виявлення в діях обвинуваченого самостійного складу злочину; вчинення особою, яка притягується до кримінальної відповідальності, злочину у співучасті з іншими особами, які до відповідальності не були притягнуті; виявлення будь-яких обставин злочину чи відомостей про особу обвинуваченого, які впливають на кваліфікацію його дій”.

У підрозділі 2.2. „Підстави і порядок зменшення обсягу обвинувачення” аргументується необхідність розмежування таких кримінально-процесуальних категорій, як підстави виключення провадження в справі, закриття кримінальної справи та зміни обсягу обвинувачення в бік його зменшення. Формулюючи систему підстав безпосередньо зменшення обсягу обвинувачення, пропонується включити до неї такі: а) непідтвердження обвинувачення щодо окремого злочину або злочинів; б) відпадання кваліфікуючої ознаки; в) зайва кваліфікація вчинку за сукупністю злочинів.

Розглядаючи процесуальний порядок зміни обвинувачення в бік зменшення його обсягу, можна прийти до висновку про недоцільність пропозицій окремих науковців про зазначення нової кваліфікації обвинувачення безпосередньо в обвинувальному висновку та повідомлення обвинуваченому про закриття справи в частині обвинувачення і про підстави цього без повторного пред’явлення обвинувачення (М.І. Бажанов, В.М. Блінов, М.В. Жогін, Є.Г. Коваленко, Ф.Н. Фаткуллін). Зміна обвинувачення у випадку зменшення його обсягу повинна відбуватися тільки шляхом винесення нової постанови про притягнення як обвинуваченого та про закриття справи в частині обвинувачення, яка не підтвердилася.

Поділяючи позицію тих науковців, які вважають, що чітка нормативна регламентація, ясність, логічна послідовність та узгодженість застосовуваних нормативних актів з іншими нормативними актами є гарантом правильного розуміння та застосування закону (В.Г. Гончаренко, В.Т. Маляренко, І.К. Туркевич), та враховуючи результати проведеного анкетування, згідно з якими із 280 опитаних респондентів 71% зазначили, що саме чітка законодавча регламентація сприятиме більш правильному застосуванню норм законодавства співробітниками ОВС, прокуратури та суду, пропонується нова редакція частини ст. 141 КПК щодо зменшення обсягу обвинувачення з вказівкою на обов’язковість повторного пред’явлення обвинувачення в цьому випадку.

У підрозділі 2.3. „Зміна сутності обвинувачення і її процесуальні наслідки” розглядаються питання стосовно підстав та процесуального порядку

зміни сутності обвинувачення, відокремлення зміни сутності обвинувачення від збільшення та зменшення обсягу обвинувачення, а також від уточнення фабули обвинувачення. Визначається, що зміною сутності обвинувачення слід вважати випадки, коли відбувається заміна статті первинного обвинувачення на іншу, а також змінюється його фабула, та формулюється система підстав зміни сутності обвинувачення.

Полемізуючи з окремими науковцями щодо процесуального порядку зміни сутності обвинувачення, дисертант заперечує проти позиції тих вчених, які вважають, що винесення нової постанови про притягнення як обвинуваченого повинно бути поставлено в залежність від того, чи істотними є зміни обвинувачення для реалізації права обвинуваченого на захист (Н.О. Громов, О.І. Івенський, Ф.Н. Фаткуллін, В.В. Шимановський), та доводить, що постанова про притягнення як обвинуваченого повинна вноситись в будь-якому випадку зміни обвинувачення. При цьому нова постанова про притягнення як обвинуваченого повинна вноситись не в доповнення до попередньої, а взамін раніше пред'явленого обвинувачення, а вперше винесена постанова, залишаючись в матеріалах справи, втрачає свою силу, про що вказується в новій постанові про притягнення як обвинуваченого.

Обґрунтовується теза про те, що оскільки при зміні сутності обвинувачення жоден момент обвинувачення не відпадає, воно продовжує існувати в попередньому і повному обсязі, а лише отримує іншу юридичну кваліфікацію, процесуальний порядок зміни сутності обвинувачення, в тому числі і щодо закриття справи за первинно пред'явленим обвинуваченням у випадках, коли змінюється кваліфікація злочину на статтю, що передбачає більш тяжке покарання, не повинен передбачати винесення постанови про закриття справи за первинною редакцією обвинувачення, а тільки винесення нової постанови про притягнення як обвинуваченого і пред'явлення її з дотриманням вимог закону, що пропонується закріпити в ст. 141 КПК.

У підрозділі 2.4. „Доцільність встановлення спрощеного порядку зміни обвинувачення” досліджується питання про можливість та доцільність встановлення спрощеного порядку зміни обвинувачення на досудовому слідстві.

Узагальнюючи та аналізуючи запропоновані різними науковцями (В.М. Бліновим, Л.М. Карнєвою, В.В. Молдованом, В.Ф. Статкусом) варіанти вдосконалення порядку зміни обвинувачення шляхом виключення з нього окремих складових (винесення нової постанови про притягнення як обвинуваченого, повторного роз'яснення прав обвинуваченому чи його повторного допиту), дисертант наводить аргументи того, що спрощений порядок зміни обвинувачення є хибним, оскільки будь-яка постанова за змістом повинна містити відомості про причини зміни обвинувачення, фабулу і

формулу нового обвинувачення, пункт про скасування первинної постанови і статтю та її частину останнього інкримінованого діяння, інакше буде грубо порушено право обвинуваченого на захист.

Так само, на думку автора, хибною по суті є пропозиція про відмову від допиту, адже якщо не допитати особу, що притягується до кримінальної відповідальності, з приводу змісту зміненого обвинувачення, то буде мати місце істотне порушення її права на захист, а також інших прав (знати конкретні обвинувачення, подавати докази, заявляти клопотання, подавати скарги на дії і рішення особи, що проводить дізнання, слідчого, прокурора, суду).

Зазначені висновки підтверджують і результати анкетування слідчих та помічників прокурорів, 52% яких висловилися в підтримку того, що повторне роз'яснення прав обвинуваченого є обов'язковим, оскільки виступає гарантією того, що ці права залишилися незмінними і обвинуваченому на час пред'явлення зміненого обвинувачення вони відомі. З питання доцільності проведення повторного допиту 50% респондентів зазначили, що його слід проводити у всіх випадках пред'явлення нового обвинувачення з метою повноти слідства та забезпечення прав обвинуваченого.

Процедура зміни обвинувачення повинна без всяких спрощень (профанаций) залежати лише від змісту його змін, і ні в якому разі не від обтяження чи пом'якшення обвинувачення. В залежності від сутності зміни обвинувачення форма нової постанови про притягнення як обвинуваченого може мати неоднакову форму, зокрема до пунктів про притягнення як обвинуваченого та скасування попередньої постанови про притягнення як обвинуваченого у випадку зменшення обсягу обвинувачення повинен додаватися пункт про закриття справи в частині обвинувачення, що не підтвердилося.

Третій розділ „Зміна обвинувачення в суді першої інстанції” складається з трьох підрозділів. Даний розділ присвячений оптимізації процедури зміни обвинувачення прокурором перед направленням справи до суду, на стадії попереднього розгляду справи суддею та в суді першої інстанції.

У підрозділі 3.1. „Підстави постановки питання про нове обвинувачення і загальна процедура його вирішення” визначається поняття „нове обвинувачення” з урахуванням різних критеріїв – сутності поняття „інший злочин”, зміни фабули і формули обвинувачення з урахуванням існуючих наукових розробок щодо даного питання. Констатується, що підставою для вирішення питання про нове обвинувачення є виявлення факту скоєння підсудним ще іншого злочину, обвинувачення щодо якого не пред'являлося, та визначаються джерела відомостей про нове обвинувачення.

Також досліджуються процесуальні проблеми стосовно зміни обвинувачення прокурором перед направленням справи до суду, та акцентується увага на тому, що в кримінально-процесуальному законодавстві існує суттєва прогалина з цього питання. Зокрема, надавши державному обвинувачеві право змінити обвинувачення в суді як у бік поліпшення, так і погіршення становища підсудного, законодавець не вніс відповідні зміни до ст. 231 КПК, яка й досі забороняє прокурору під час направлення справи до суду за певних умов вносити зміни до обвинувального висновку, що призводить до застосування закону з тяжчою санкцією.

У зв'язку з цим запропоновано внести відповідні зміни в ст. 231 КПК, надавши прокурору можливість направляти до суду справу за тим обвинуваченням, яке він вважає правильним, обирати відповідну позицію, що дозволить йому якісно підтримувати обвинувачення в суді.

У підрозділі 3.2. „Особливості процесуального порядку зміни обвинувачення в суді першої інстанції” здійснюється розробка вдосконаленої, економічної процесуальної моделі зміни обвинувачення в суді першої інстанції.

Аналізуючи положення діючого законодавства і поділяючи погляди науковців (В.Г. Гончаренка, В.Т. Маляренка, А.В. Тертишника) на сутність і значення інституту додаткового розслідування, дисертант систематизує підстави повернення справи на додаткове розслідування із суду першої інстанції у різних випадках зміни обвинувачення і доводить, що інститут повернення справи на додаткове розслідування з мотивів необхідності зміни обвинувачення повинен бути скасований. У зв'язку з цим пропонується внести зміни до відповідних статей КПК (244, 249¹, 276, 277, 278), виключивши положення про направлення справи на додаткове розслідування зі стадії попереднього розгляду справи суддею та судового розгляду.

Запропонована нова схема вирішення справи у випадку зміни обвинувачення за виявленням співучасників підсудного, згідно з якою співучасник підсудного може бути притягнутий до кримінальної відповідальності під час судового розгляду. У випадку, якщо винуватість співучасників є проблематичною, то прокурор повинен винести постанову про виділення матеріалів щодо інших осіб (підозрюваних) в окреме провадження і провести повномасштабне досудове розслідування, а розгляд первинної справи належить завершити і вирішити по суті без направлення її на додаткове розслідування.

Поділяючи позиції науковців (В.Г. Гончаренка, В.І. Замятина, Я.П. Зейкана, Л.М. Лобойка, В.Т. Маляренка) та враховуючи вимоги міжнародно-правових актів (Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4.11.1950 р.; Рекомендації N 6 R (87) 18 Комітету міністрів Ради

Європи державам-членам „Відносно спрощення кримінального судочинства” від 17.09.1987 р. тощо), дисертант наголошує, що юридичними рішеннями суду можуть бути виправдувальний або обвинувальний вирок без направлення справи на додаткове розслідування у будь-якому випадку зміни обвинувачення в суді.

У підрозділі 3.3. „Правові наслідки невідтвердження обвинувачення в суді” визначено основні напрями удосконалення та оптимізації діяльності прокурора та потерпілого з підтримання обвинувачення в суді, а також досліджено питання щодо процедури і наслідків відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення.

Грунтуючись на положеннях діючого законодавства, констатується, що обмежень щодо зміни прокурором обвинувачення немає аж до часткової або повної відмови від нього, яка є окремим випадком зміни обвинувачення.

Вирішуючи питання про момент відмови прокурора від обвинувачення в судовому розгляді, автор поділяє позиції вчених про те, що оскільки підстави для відмови від обвинувачення можуть бути виявлені задовго до закінчення судового слідства, було б логічним надати прокурору право відмовлятися від обвинувачення на будь-якому етапі судового розгляду (І.В. Вернидубов, В.Т. Маляренко, М.В. Косюта, Я.О. Мотовіловкер), і пропонує закріпити це право в ч. 3 ст. 264 КПК.

Дисертант заперечує проти точки зору тих вчених, які вважають, що рішення прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення повинно узгоджуватися з керівництвом прокуратури або з прокурором, який затвердив обвинувальний висновок, а суд у всіх випадках відмови прокурора від підтримання обвинувачення повинен повідомляти керівництво прокуратури про це рішення. Поділяючи протилежну точку зору окремих науковців (В.Г. Гончаренка, В.Ф. Крюкова, В.Т. Маляренко, В.М. Савицького, В.О. Середи), автор наводить додаткові аргументи того, що відмову прокурора від підтримання обвинувачення слід розглядати як гідне закінчення його обвинувальної функції в суді за наявності для того достатніх підстав, тим самим створюючи для державного обвинувача процесуальні умови, які дозволять йому найбільш ефективно виконувати свої обов'язки. У світлі викладеного уявляється некоректною пропозиція про направлення судом запиту прокурору, який затвердив обвинувальний висновок, чи керівництву прокуратури щодо перевірки обґрунтованості відмови прокурора від обвинувачення.

На підставі узагальнення теоретичних розробок щодо сутності і визначення виду обвинувачення, коли його продовжує підтримувати потерпілий після відмови прокурора від обвинувачення (О.С. Александров, Л.М. Давиденко, П.М. Каркач, В.Т. Маляренко, Є.Н. Петрова), можна дійти висновку про існування такого виду обвинувачення як субсидіарне, яке вже

сприйняте російської наукою і цілком прийнятне для кримінального процесу України.

Досліджуючи питання щодо прав потерпілого в суді першої інстанції, дисертант підтримує думку тих науковців, які обґрунтовують необхідність розширення цих прав з метою підвищення якості підтримання потерпілим обвинувачення в суді (Т.В. Варфоломеєва, І.В. Вернидубов, Ю.М. Грошевий, М.І. Гошовський, О.П. Кучинська), зокрема, закріпивши в законі право потерпілого скористатись допомогою представника-адвоката. Також дисертантом обґрунтована пропозиція про необхідність законодавчого закріплення (в ч. 4 ст. 49 КПК, ч. 2 ст. 267 КПК) права потерпілого заявляти суду клопотання про зміну обвинувачення після відмови прокурора від підтримання обвинувачення

ВИСНОВКИ

У висновках у концентрованому вигляді підводяться підсумки дослідження загальнотеоретичних і практичних проблем зміни обвинувачення на різних стадіях кримінального процесу, а також сформульовано конкретні пропозиції стосовно подальшого вдосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства України.

1. Вирішення проблем, пов'язаних з інститутом зміни обвинувачення в кримінально-процесуальному праві України, має велике значення для правильного застосування норм права в практичній діяльності слідчих, прокурорів, адвокатів і суддів, а також є однією з важливих гарантій забезпечення швидкості кримінального судочинства, захисту прав та законних інтересів учасників процесу.

2. З метою визначення строків, у які після порушення кримінальної справи особа повинна бути притягнута як обвинувачений, та недопущення затягування цього моменту і порушення прав обвинуваченого, необхідно законодавчо закріпити перелік обставин скоєного злочину, які повинні бути доведені в першу чергу для своєчасного пред'явлення обвинувачення, а також, що результати слідчих дій, які за наявності достатніх доказів вчинення особою злочину проводилися з цієї особою як зі свідком, не повинні мати юридичної сили і прийматися до уваги в суді.

3. Рішення про притягнення особи як обвинуваченого повинно базуватися не на простій сукупності доказів, а на їх системі, яка є достатньою для єдиного висновку на даний момент розслідування про те, що певна особа вчинила злочин і не підлягає звільненню від кримінальної відповідальності за нього.

4. Система підстав зміни обвинувачення повинна базуватися на основі критерію зміни обсягу та його складових – фабули і формули обвинувачення, і включати такі групи: а) підстави, що тягнуть збільшення обсягу обвинувачення;

б) підстави, що тягнуть зменшення обсягу обвинувачення; в) підстави зміни суті (формули) обвинувачення.

5. Нова постанови про притягнення як обвинуваченого повинна містити пункт, згідно з яким з моменту її винесення постанови про попереднє обвинувачення скасовується.

6. Необхідна чітка законодавча регламентація підстав та процесуального порядку кожного різновиду зміни обвинувачення, який виключає будь-які спрощення процедури.

7. Слід надати прокурору можливість направляти до суду справу за тим обвинуваченням, яке він вважає правильним, обирати відповідну позицію, що дозволить йому якісно підтримувати обвинувачення в суді, та право відмовитися від підтримання обвинувачення в будь-який момент судового розгляду.

8. Необхідно розширити перелік прав потерпілого, законодавчо закріпивши його право звернутися до суду з поданням про зміну обвинувачення після відмови прокурора від підтримання обвинувачення та право скористатися правовою допомогою представника-адвоката.

9. Процедура зміни обвинувачення на стадії попереднього розгляду справи суддею та судового розгляду виключає повернення справи на додаткове розслідування з мотивів необхідності зміни обвинувачення.

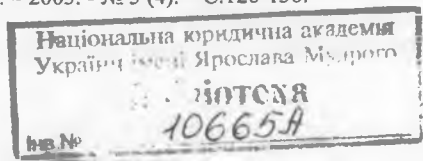
10. Впровадження внесених пропозицій щодо вдосконалення законодавства, яке регулює інститут зміни обвинувачення, сприятиме створенню удосконаленої, економної і ефективної моделі кримінального судочинства, котра передбачає чітку законодавчу регламентацію кримінально-процесуальних відносин, конкретні строки прийняття процесуальних рішень та їх обов'язкову фіксацію в офіційних процесуальних документах, судовий розгляд справи по суті в будь-якому випадку зміни обвинувачення без застосування хибного інституту додаткового розслідування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Черкова М.Ю. Основания и порядок изменения обвинения в стадии досудебного следствия: проблемы теории и практики // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. – 2003. - № 4. – С.57-74.

2. Черкова М.Ю. Зміна обвинувачення в суді не вимагає додаткового розслідування // Адвокат. – 2005. - № 3. – С.12-16.

3. Черкова М.Ю. Редакція статті 141 КПК України вимагає істотних змін // Вісник Академії адвокатури України. – 2005. - № 3 (4). – С.126-136.

4. Черкова М.Ю. Інститут зміни обвинувачення: пропозиції щодо вдосконалення КПК України // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2006. - № 3. – С. 87-97.

5. Черкова М.Ю. Про можливість введення спрощеного порядку зміни обвинувачення на досудовому слідстві // Вісник Академії адвокатури України. – 2005. - № 1 (2). – С.119-125.

6. Черкова М.Ю. Удосконалення процесуальної форми зміни сутності обвинувачення в стадії досудового слідства // Питання реформування кримінального судочинства України: Мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф., 25 лист. 2005 р., м. Донецьк / Редкол.: Бесчастний В.М. (голов. ред.) та ін. – Донецьк: Донецький юридичний інститут при Донецькому Національному університеті, 2005. – С. 228-234.

7. Черкова М.Ю. Право потерпілого на підтримання та зміну обвинувачення в суді першої інстанції // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку: Зб. тез. наук. доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та аспірантів, 17-18 березня 2006 р., м. Луцьк / Редкол.: Пилипенко П.Д. (голов. ред.) та ін. – Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – С. 392-394.

АНОТАЦІЯ

Черкова М.Ю. Зміна обвинувачення в кримінально-процесуальному праві України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. – Академія адвокатури України. – Київ, 2006.

Дисертацію присвячено комплексу теоретичних та практичних питань, пов'язаних з вдосконаленням процесуального порядку зміни обвинувачення на різних стадіях кримінального процесу. На підставі аналізу наукової літератури, нормативно-правових актів, слідчої та судової практики досліджена сутність та складові обвинувачення; наведено критерії визначення достатності підстав притягнення як обвинуваченого; детально досліджена сутність та процесуальний порядок кожного з різновидів зміни обвинувачення; запропонована система підстав зміни обвинувачення, яка базується на основі критерію зміни обсягу обвинувачення та його складових – фабули і формули.

Обґрунтовано недоцільність введення спрощеного порядку зміни обвинувачення, який передбачає виключення будь-якого з елементів процедури, запропоновано варіант чіткої законодавчої регламентації порядку зміни обвинувачення на стадії досудового слідства, а також нова форма постанови про притягнення як обвинуваченого. Також розроблена економна та ефективна процедура зміни обвинувачення в суді першої інстанції, яка

виключає інститут додаткового розслідування, внесені відповідні пропозиції щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства України.

Ключові слова: обвинувачення, підстави обвинувачення, постанова про притягнення як обвинуваченого, обсяг обвинувачення, пред'явлення обвинувачення, зміна обвинувачення, спрощений порядок, додаткове розслідування.

АННОТАЦІЯ

Черкова М.Ю. *Изменение обвинения в уголовно-процессуальном праве Украины.* – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. – Академия адвокатуры Украины. – Киев, 2006.

Диссертация посвящена комплексу теоретических и практических вопросов, связанных с усовершенствованием процессуального порядка изменения обвинения на разных стадиях уголовного процесса.

В первом разделе на основании анализа научной литературы, нормативно-правовых актов, следственной и судебной практики исследована сущность и составляющие элементы обвинения, обозначены критерии определения достаточности оснований для привлечения лица в качестве обвиняемого, а также определения момента привлечения в качестве обвиняемого относительно момента возбуждения уголовного дела. Исследована сущность видов изменения обвинения, предложена система оснований изменения обвинения, в основе которой лежат критерии изменения объема обвинения и его структурных элементов – фабулы и формулы.

Во втором разделе работы исследованы основания и процессуальный порядок каждого вида изменения объема обвинения – увеличения объема, уменьшения и изменения сущности обвинения. Обоснована нецелесообразность введения упрощенного порядка изменения обвинения, который предусматривает исключение какого-либо из элементов процедуры, предложен вариант четкой законодательной регламентации порядка изменения обвинения на стадии досудебного следствия, а также новая форма постановления о привлечении лица в качестве обвиняемого.

Третий раздел посвящен анализу законодательно регламентированных оснований изменения обвинения прокурором до направления уголовного дела в суд, на стадии предварительного рассмотрения дела судьей и в судебном заседании. На основании детального исследования сущности каждого из обозначенных оснований разработана экономная и эффективная процедура изменения обвинения в суде первой инстанции, исключая институт дополнительного расследования, а также внесены соответствующие

предложения по усовершенствованию уголовно-процессуального законодательства Украины.

Ключевые слова: обвинение, основания обвинения, постановление о привлечении в качестве обвиняемого, объем обвинения, предъявление обвинения, изменение обвинения, упрощенный порядок, дополнительное расследование.

SUMMARY

Cherkova M. Changing an accusation in the Criminal Procedural Law of Ukraine. - Manuscript.

A dissertation for the degree of Candidate of Juridical sciences on speciality 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Expertise. – Academy of the Solicitation of Ukraine. – Kiev, 2006.

The dissertation is dedicated to the complex of theoretical and practical questions for perfection of the procedure of changing the accusation on the different stages of the criminal proceeding.

In Chapter one, on the basis of the analysis of scientific literature, laws, the investigation practice and the judicial practice, was investigated the essential and the elements of the accusation, pointed the criterions for the enough bases to prosecute; and was defined the moment of the prosecution after the moment the pre-trial investigation was started. Also was researched the essential of the different kinds of changing the accusation; and proposed the system of the bases for changing the accusation based on the criterion of changing the volume of the accusation and its elements – maintance and the formula.

In Chapter two were researched the bases and the procedure of every kind of changing the accusation. Also was argued against the simplified procedure of changing the accusation which is stipulates the exception of any element of the procedure; proposed the variant of the clear legislative regulation of the procedure of changing the accusation on the pre-trial investigation stage; and the new form of the decree for the prosecution.

Chapter three is dedicated to the analysis of the legislative regulation of the bases for changing the accusation by the prosecutor and on the stage of preliminary hearing and in the trial. On the detailed research of the essential of every marked base was designed the economical and effective model of procedure of changing the accusation which is excepts the institute of the additional investigation; and there are corresponding propositions for the perfection of the Criminal Procedural Legislation were contributed.

Key words: accusation, bases of accusation, decree for the prosecution, volume of the accusation, prosecution, changing the accusation, simplified procedure, the additional investigation.